Наталія ТАРАНОВА
кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та методики її навчання
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

СЕЗОННІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ПРИРОДНИМИ ПРОЦЕСАМИ ЯК СКЛАДОВА ПОЛЬОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

Польова підготовка є важливою складовою професійного становлення здобувачів географічної освіти, оскільки забезпечує безпосереднє дослідження природних об'єктів і процесів та формує навички спостереження, вимірювання, фіксації й інтерпретації первинної географічної інформації. Особливе місце посідають сезонні спостереження, що дають змогу простежувати зміни природного середовища у часовій динаміці та зіставляти перебіг атмосферних, гідрологічних, геоморфологічних і біотичних процесів [1; 2].

Практика із сезонних спостережень у природі в ТНПУ імені Володимира Гнатюка організовується як тривалий навчально-дослідницький цикл, що охоплює осінній, зимовий і весняний періоди. Її структура включає підготовчий, польовий та камеральний етапи: ознайомлення з методикою й приладами, систематичні спостереження в природі, а також подальше опрацювання матеріалів у вигляді таблиць, графіків і діаграм [1; 3]. Ведення природничого логбука забезпечує послідовну фіксацію результатів і створює основу для їх порівняльного аналізу [4].

Рис. 1. Сезонні польові спостереження здобувачів географічної освіти ТНПУ у 2025-2026 н. р.: а – осінь; б – зима; в, г – весна.

Однією з основних складових практики є метеорологічні спостереження. Здобувачі визначають температуру та відносну вологість повітря, атмосферний тиск, хмарність, кількість і характер опадів, швидкість і напрямок вітру, а також фіксують атмосферні явища. Одержані показники зіставляють між собою та інтерпретують у межах конкретної погодної ситуації.

Матеріали сезонних циклів 2025-2026 рр. відображають закономірну зміну стану природного середовища. Восени простежувався перехід від тепліших умов раннього сезону до передзимового періоду; взимку спостереження доповнювалися вивченням снігового покриву, льодоутворення та зимового стану рослинності; навесні – фіксацією відтавання ґрунту, прогрівання води та активізації фенологічних процесів. Графічне представлення даних дає змогу аналізувати часову динаміку метеорологічних величин і зіставляти її з сезонними змінами інших компонентів природного комплексу.

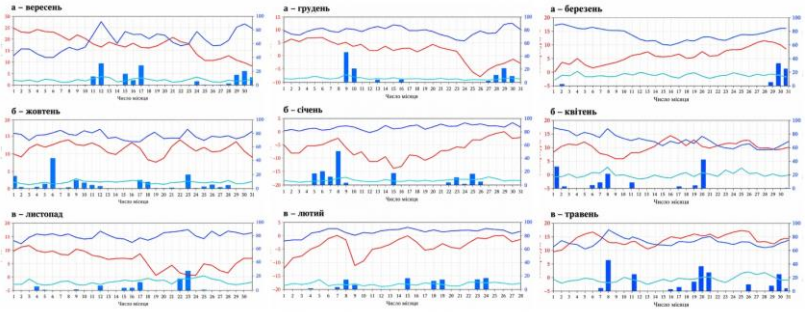

Рис. 2. Динаміка основних метеорологічних показників у Тернополі за сезонами 2025-2026 рр.

Фенологічні спостереження доповнюють метеорологічний блок і дають змогу зіставляти погодні умови зі строками сезонного розвитку. Восени фіксуються зміна забарвлення листя та листопад, узимку – стан рослинності й активність зимуючих птахів, навесні – розпускання бруньок, цвітіння рослин і повернення перелітних птахів. Геоморфологічні спостереження спрямовані на виявлення сезонних проявів сучасних рельєфоутворювальних процесів.

Методичною перевагою практики є тривалість і повторюваність спостережень. Порівняння матеріалів різних сезонів формує вміння встановлювати часову послідовність явищ, бачити взаємозв’язки між станом атмосфери, водних об’єктів, ґрунту та біоти й критично оцінювати репрезентативність даних. Для майбутнього вчителя

географії цей досвід може бути використаний під час організації шкільних метеорологічних і фенологічних спостережень, навчальних екскурсій та краєзнавчих досліджень [3].

Отже, сезонні спостереження є комплексною формою навчально-дослідницької діяльності, що поєднує польові методи, ведення природничого логбука та камеральне опрацювання первинної інформації. Такий формат сприяє формуванню системного географічного мислення, дослідницьких умінь і практичної готовності здобувачів до подальшої професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Гулик С. В., Потокій М. В., Таранова Н. Б. Польові практики з ґрунтознавства, топографії, сезонних спостережень: метод. розр. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. 46 с.
2. Ковалишин Д. І., Сивий М. Я., Питуляк М. Р. та ін. Основи й методи наукових досліджень у фізичній географії. Тернопіль: Астон, 2014. 260 с.
3. Таранова Н. Б. Особливості проходження практики з сезонних спостережень в природі для підготовки студентів географічних спеціальностей. Сучасні тенденції та шляхи вдосконалення практичної підготовки. Тернопіль: Вектор, 2021. С. 91-103.
4. Таранова Н. Б. Природничий логбук спостережень та вимірювань: навч.-метод. посіб. для студентів географічних спеціальностей. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2026. 120 с.
5. Таранова Н. Майбутні географи ТНПУ підсумували результати сезонних спостережень у природі: веб-сайт. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. 2026. URL: https://tnpu.edu.ua (дата звернення: 01.10.2026).

Любомир ЦАРИК
доктор географічних наук,
професор кафедри геоекології та гідрології

Володимир ЦАРИК
доктор філософії (PhD) з наук про Землю,
викладач кафедри геоекології та гідрології

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ДЗВЕНИГОРОДСЬКИЙ ГЕОСТАЦІОНАР ЯК ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ ПОЛІГОН

Подібні стаціонари на сьогодні представлені не у всіх сусідніх вишах. А його становлення відбулось у далекому 1993 році. До того часу там функціонувала спортивно-оздоровча база факультету фізичного виховання. Деканатом географічного факультету було підготовлено положення про географічний стаціонар як місце